

De Nederlandsche Dialectstudie in 1942

door L. GROOTAERS,
Hoogleraar aan de Universiteit te Leuven

I. Bibliographie. — In deze *Handelingen* verscheen het jaarlijksch overzicht door L. GROOTAERS (1).

Ook de beredeneerde bibliographie van J. HAUST, E. LEGROS, M. PIRON et L. REMACLE, *La Philologie wallonne* en 1941 bevat wetenswaardigheden voor de Nederlandsche dialectologen (2). Vooral van belang is de uitvoerige bespreking door J. HAUST van het werk van J. WARLAND over de Germaansche leenwoorden in het Waalsch dialect van Malmedy (*Handel.*, XVI, 330). Deze, zoowel als zijn recensent ondervinden moeilijkheden bij de verklaring van Waalsch *tûzer* [ty:ze], dat klankwettig niet regelrecht van Mhd. *tûzen* kan afgeleid worden, maar uit een reeds umgelauteten vorm moet voortkomen; deze bestaat inderdaad in het Zuidlimburgsch, nl. [ty:zə], (o. a. te Tongeren) en wel met dezelfde beteekenis: „droomen, mijmeren”.

II. Publicaties van algemeenen aard. — Van de *Mededeelingen van de Zuidnederlandsche Dialectcentrale* te Leuven (3) verschenen n^{rs} 37 tot en met 40 (blz. 299-348 van Deel II dat hiermee wordt afgesloten). Ze bevatten de vragenlijsten 37, 38, 39 en 40 (4), alsmede opstellen

uit tijdschriften (die we elders vermelden). L. GROOTAERS gaf een overzicht van de werkzaamheden van de Leuvensche centrale in 1941 (5), en liet de *Aanwijzingen voor de medewerkers* herdrukken (6).

De Amsterdamsche Commissies publiceerden verslagen over hun werkzaamheden in 1941 : de Dialectencommissie stuurde in 1942 haar elfde vragenlijst uit : deze bevat vragen over het gebruik der voornaamwoorden. De derde en de vierde aflevering van den Noord- en Zuidnederlandschen Taalatlas bevinden zich nog steeds in bewerking : de afwezigheid van Prof. G. G. Kloeke is zeer hinderlijk voor den goeden gang van zaken (7).

De Volkskundecommissie stuurde haar achtste vragenlijst uit : ze wil onderzoeken welke voorstelling het volk heeft van hetgeen het in de maan ziet (aangezicht, man met mutsaard, vriend paartje, enz.) ; verder wordt er gevraagd naar het volksgeloof en de volksgebruiken met betrekking tot den tijd tusschen 24 December en 6 Januari, naar de viering van den geboortedag of den naamdag en naar Nederlandsche volksdansen (8).

Mej. H. C. M. GHIJSEN stuurde in 1942 de n^{rs} 67, 68 en 69 uit van het *Verenigingsnieuws van de Zeeuwse Vereniging voor Dialectonderzoek* : de vragenlijsten bevatten het slot van M en het begin van N (9).

P. DE KEYSER hield twee lezingen op het 15^e Vlaamsch Philologencongres (Gent, 1940) waarvan de *Handelingen* pas in 1942 het licht zagen : in de eerste lezing : *De studie van de volkstaal in het raam der volkskunde* (10), verscheen vroeger uitvoerig in *Oostvlaamsche Zanten* (zie *Handel.*, XV, 396) ; een andere lezing behandelt hij een verwant onderwerp, nl. *Volkstaal uit letterkundige bronnen* en wijst op het nut van de studie der volkstaalelementen bij Zuidnederlandsche schrijvers : hij geeft aan dit verschijnsel den merkwaardigen naam „folkorisme” (11).

In het sedert begin 1942 verschijnend (en voorloopig gecyclostyleerd) tijdschriftje *Heemkunde*, (door den Vlaamschen Toeristenbond uitgegeven) geeft P. V. VERSTEGEN een overzicht van doel en methode van het dialectonderzoek (12).

W. ROUKENS heeft een eerste deeltje uitgegeven van een nieuwe serie over *Limburg : Land, Volk en Kultuur*. I. *Ons Limburgsch heem* (13). Schr. behandelt achtereenvolgens : *Bodem en Volk, Oude Kultuur en Historie, Landname, Plaats- en Familienamen, Volkskunde, Taal en Kunsten, Feiten, Wenschen en Wenken*. In het voorlaatste hoofdstuk brengt schr. een groot aantal interessante Limburgismen samen, die den toestand van deze langs drie zijden bestookte dialecten karakteriseeren : voor niet-Limburgsche lezers zou soms een verklaring wel nuttig geweest zijn, b. v. Kerkraadsch *nieggeniek* van Fr. *mécanique* : zeer juist, maar wie vermoëdt dat hiermee een wagenrem bedoeld wordt? schr. waagt ook een verklaring (Aanteek. 58) van het geheimzinnige gerundium-suffix *-enteere* : Kerkr. *loofenteere*, Tong. *al loupeterre* [*aloupeters*] ; hij vermoedt „dat het een vrij jonge vorm is die onder invloed van de vrij vaak voorkomende constructie *lopend -here* („hier heen”) en de nogal veel voorkomend Romaansche deelwoordvormen als *marsjerend, krinteserend* (= kritiserend), *sjokkenierend* (=chicanerend), *galopperend* e. d. ontstond”. Dit vermoeden lijkt ons ongegrond, want 1° *-eeren(d)* komt voor tot in het westelijkste Limburgsch (in België) waar *her* „hierheen” geheel onbekend is, en 2° de phonetische bezwaren tegen een invloed van het Romaansch suffix *-eeren* zijn onoverkomelijk : het vocalisme is geheel verschillend in de Belg. Limburgsche dialecten. Dit is maar een kleinigheid, vergeleken met het groote aantal goed waargenomen en belangrijke taalfeiten, die Limburg als bemiddelaar tusschen Nederlandsche, Duitsche en Romaansche cultuur kenmerken.

P. J. MEERTENS wijdt een opstel aan het mooie boek van G. S. OVERDIEP over de visscherstaal van Katwijk aan Zee (zie *Handel.*, XV, 397) en besluit met de woorden „Het boek van OVERDIEP moge het eerste zijn van een reeks van monografieën over onze Nederlandse vissers-dialecten, die vervolgens een synthetisch ingesteld dialectoloog in staat zullen stellen, een samenvattende studie te schrijven over onze Nederlandse visserstaal” (14). We kunnen mededeelen dat te Leuven een werk over de West-vlaamsche visscherstaal in bewerking is.

De vraagstukken samenhangende met de Nederlandsch-Romaansche taalgrens en met de Germaansch-Romaansche taalinvloeden hebben steeds belang voor den dialectoloog, alhoewel ze den taalhistoricus en den historicus tout court in de eerste plaats interesseeren : daarom vermelden we hier H. DRAYE, *De studie van de Vlaamsch-Waalsche taalgrens in België gedurende de hedendaagsche periode*, met uitvoerige bibliographische gegevens (15) en E. LEGROS, *Le nord de la Gaule romane*, dat een overzicht geeft van alle vragen die met de Germaansch-Romaansche wisselwerking verband houden (16).

Het posthume werk van W. DE VRIES, waarin een aantal opstellen en losse opmerkingen voorkomen over „ontfriezing”, expansie, klankverandering, hebben we niet kunnen inzien (17).

III. Klank- en vormleer. — Op het gebied der klankontwikkeling vermelden we eerst de methodologisch belangrijke studie van C. G. N. DE VOOYS over het steeds actueeler wordend vraagstuk van *Klanknabootsing, klanksymboliek en klankexpressie* (18). Alhoewel de dialecten niet opzettelijk worden behandeld zal deze studie den dialectoloog zeker boeien. Schrijver kiest positie tegenover de oude en nieuwe theorieën en bespreekt o. a.

de (hieronder te noemen) opstellen van Mej. Van Lessen en van Heeroma. Hij heeft daarenboven uit Franck-Van Wijk-Van Haeringen en uit het Wbk. Ned. Taal de woorden opgeteekend, waarbij door de stellers aan klanknabootsing werd gedacht.

Mej. J. H. VAN LESSEN, aansluitend bij haar vroegere opstellen over *Klanknabootsing als taalvormend element* (*Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, LV, 241-261 en LVII, 1-14) handelt nu *Over eenige werkwoorden die „kijken” beteekenen* (19) en doet een poging om deze woorden door klanksymboliek te verklaren. Ons Zuid-Nederlanders moeten bij de dialectvormen van *kijken* twee dingen treffen : ten eerste luidt de uitspraak [ki:kə], dus zonder diphtongearing, in Limburg en Brabant (alleen de provincie Antwerpen schijnt diphtongearing te kennen) ; deze *i* bleef dus bewaard daar waar oude *i* de meest gevorderde evolutie heeft doorgemaakt (Tongeren [ai], Leuven [ɔə] of [ɔi]) ; ik ken slechts één andere zoo wijd verspreide uitzondering op de diphtongeeringswet, nl. *slijpen* in *scharenslijper* (Tongeren [ʃɛrəsli:p], Leuven [ʃɛ:rəsli:p]) en in den spottenden uitroep, waarbij een wijsvinger over den anderen wordt gestreken (Tongeren [sli:p, sli:p]) ; (zie *Woordenb. Ned. Taal*, i. v. *sliepen* (I) en *sliepschaarmes*, XIV, 1721-1722) ; de gewone vormen zijn echter Tongeren [slaipə] en Leuven [slœpə] ; dat we in [sli:p] klanksymboliek hebben, is niet twijfelachtig, maar bij [ki:kə] bevinden we ons zeker in het grensgebied waar klanksymboliek licht kon werken : het Limburgsch onderscheidt thans *zien* en *kijken* ongeveer als Fr. *voir* en *regarder* maar de vraag is : heeft *kijken* steeds een zoo nuchtere beteekenis gehad, of was de oorspronkelijke inhoud affectief geladen ? Dit laatste is nog het geval in het Brabantsch waar het Fr. *regardez donc !* weergegeven wordt door *ziet eens !* (in Zuid-Limburg daarentegen *kijk eens !*) ; *kijken* schijnt in Bra-

bant ofwel „piepen, loeren” te beteekenen, ofwel „voor zich uit staren”; een semasiologische kaart zou hier licht brengen; en welke is de juiste inhoud van de Antwerpsche [kaikē]-vormen, met hun klankwettige diphthongeering?

W. GS. HELLINGA hield voor de Phonologische Werkgemeenschap een lezing over *De wordingsgeschiedenis van de phonemen van het Nederlandsch beschaafd* (20). Hij constateert dat sedert enkele eeuwen het aantal Nederlandsche phonemen in aantal verminderd is, door het samenvallen van scherplange met zachtlange *ee* en *oo*; anderzijds meent hij uit de taalbeschrijving der achttiende-euwsche spraakkunstenmakers te mogen opmaken dat er werkelijke doubletten of dubbelphonemen bestonden, b. v. *meulen-molen*, *vuur-vier*; echte doubletten zijn volgens schr. dubbelphonemen, indien er, zooals hij meent, noch stilistisch, noch sociaal, noch eenig ander verschil bestond. Dat zoo iets in een taalgemeenschap zou bestaan, lijkt ons volstrekt onmogelijk en o. i. is de spelling van de 18^e eeuw een zeer gebrekkige basis. Dat dezelfde mensch nu eens *meulen*, *vier*, *kleen* en dan weer *molen*, *vuur*, *klein* zou geschreven hebben, kunnen we ons zeer goed voorstellen; het is voldoende dat de *oo* gemedialiseerd worde, dat de *uu* op weg weze naar de ontronding, dat de *ee* op weg weze naar de diphtongeering, opdat er aarzeling ontsta in een tijd, toen de spellingregels nog geen wet van Perzen en Meden waren. In de dialecten kan men op vele plaatsen *o*'s hooren, die even goed *eu* als *oo* kunnen gespeld worden, of *oe*'s, die we in de gewone spelling nu eens *oe* en dan weer *uu* zouden schrijven; hetzelfde geldt voor *uu/ie*, *ee/ei*, enz. En hoe zou een buitenlander, die het Fransch of het Nederlandsch nooit in hun geschreven vorm heeft gezien, de Fransche woorden *bord* en *beurre*, *mord* en *meurt* of de Haagsche woorden *koord* en *keurt* uiteenhouden?

A. WEYNEN levert een zeer nauwgezette behandeling van *De vocaalphonemen in het dialect van Fijnaart* : daar het hier het eigen dialect geldt van den auteur, staat deze op vasten grond ; dergelijke monographieën kunnen er niet genoeg komen. (21).

Voorzichtiger moeten de dialectologen zijn, wanneer ze de phonemen bespreken van dialecten, die ze niet dagelijks om zich kunnen hooren. Toch heeft dezelfde auteur geprobeerd uit te maken *Hoeveel e^a-phonemen het Noordbevelandsch kent*, op grond van de gegevens, die bij A. VERSCHUUR te vinden zijn : de korte en de lange e^a schijnen wel twee combinatorische varianten van hetzelfde phonem te zijn (22).

G. G. KLOEKE wijdt een opstel aan de bespreking van de dissertatie van W. A. F. JANSSEN over *De verbreiding van de uu-uitspraak* (zie *Handel.*, XVI, 83), (23), waarop de auteur weer uitvoerig antwoordt (24) ; de *uu/ui*-quaestie is dus nog lang niet van de baan.

J. L. PAUWELS hield op het 15^e VI. Philologencongres een lezing over *De overgang van d tot r* en behandelde achtereenvolgens de *d* in intervocalische positie en de *d* in den 2^{en} pers. van sommige werkwoorden, met enclitisch pronomen gebruikt (25).

K. HEEROMA wil, voor de verklaring van het tweede gedeelte van *Elkaar*, terug naar de oude interpretatie (26) : -aar zou door nasaleering van de *a* van *ander* ontstaan zijn ; hij stelt vast dat *ander* ook *angder* [aŋdər] kon worden, d. w. z. dat de nasaleering een velariseering (beter dan „gutturaliseering”) kon voor gevolg hebben. Dat de rekking door nasaleering kon ontstaan is duidelijk, we zien dit onder onze oogen gebeuren te Antwerpen [ēntwærpe] : moest de nasaliteit hier weer verdwijnen, dan zou het resultaat ongetwijfeld een lange [ɛ] of [a] zijn. Wat nu den samenhang betreft tusschen nasaleering en

velariseering, hier mogen we niet vergeten dat deze laatste op ten minste twee wijzen kan ontstaan (voor zoover reeds geconstateerd) : 1° uit nasaleering : in talrijke Fransche en Waalsche dialecten zijn de nasale vocalen gevelariseerde verbindingen geworden *bon* [bõ] > [bõŋ], *vin* [vẽ] > [vẽŋ], enz. ; ook de Limburgsche dialecten behandelen deze vreemde nasale klinkers op dezelfde wijze : *Jean* [ʒã] > [ʒãŋ], *Edmond* [ɛdmõ] > [mõŋ], enz. o. a. te Tongeren, *Martin* [martẽ] > [tãŋ] te Tongeren en te Bree (J. DUPONT, *Leuv. Bijdr.*, XII, 137) ; 2° uit mouilleering ; hiervan liggen de voorbeelden voor het grijpen ; bij den uiterst labielen orgaanstand van gemouilleerde consonanten moet ons dat niet verwonderen ; het N.-O. van Belg.-Limburg heeft [kəjər, bejə] „kinderen, binden”, maar het Zuiden van de provincie heeft [kɛjər] ; de Franschen spreken het Eng. leenwoord *smoking* uit met de gemouilleerde *n* van *digne* [dij], omdat ze de velare [ŋ] niet aankunnen ; omgekeerd spreken de Brusselaars met hun Nederl.-Brabantsche articulatiebasis den Franschen gemouilleerden *auslaut* met velare [ŋ] uit : [dij] [inlautend wordt de Fr. [ɲ] natuurlijk [n + j]). Gemouilleerde vormen als [kɛjər] maken het m. i. volkomen overbodig een Oudnnl. *keieren* of *kijeren* uit een **kijnderen*, met gerekte en dan gediphthongeerde *i* te laten ontstaan (SCHÖNFELD, *Hist. Gramm.*³, blz. 31). We krijgen hier eenvoudig een eenigszins lossere articulatie van den gemouilleerden medeklinker, zoodat deze tot een jod wordt gereduceerd : vgl. Fr. jod uit gemouilleerde *l* in *meilleur, sillan*, enz. ; het is duidelijk dat dit evengoed met de gemouilleerde *n* kan gebeuren.

Dat deze „post-ingwaeoonse nasalering nog nooit in het juiste licht is gezien”, zooals HEEROMA het uitdrukt, is helaas maar al te waar : ik zelf heb de Limburgsche rekking Tong. [ga:s] „gans”, [ha:s] „handschoen”, [ta:nt], nw. [ta:n] „tand, tanden” pas als vroegere nasaleering leeren

begrijpen toen ik met andere dialecten kennis maakte. Het is misschien interessant er op te wijzen dat de eerste twee van deze woorden in het Noorden en in het Oosten van Limburg uit de nasaleering een ander velaar product hebben ontwikkeld, nl. *u* : [gaus, haus]; zie LEENEN, *Handel.*, XV, 335.

M. SCHÖNFELD brengt als aanvulling een aantal *Vormen met gesyncopeerde N*, vooral in plaatsnamen (27).

TH. FRINGS behandelt *Sl und Scl* (28); de anlaut-*sl* voor *scl*, die in het Ohd. en in het Mnl. (*scloech* n. *sloech* „sloeg”) voorkomt, werd door SCHERER als een dissimilatie opgevat (!); terecht wijst FRINGS op Franschen invloed; de Romanen kenden den *sl*-anlaut niet en spraken Germ. *sl*-als *scl*-uit; omgekeerd gaven de Franken, die langs de Romaansche grens woonden, den *scl*-anlaut aan woorden die oorspronkelijk met *sl*- begonnen en dan werden Romaansche *scl*-woorden met *sl*- overgenomen (Ofr. *escluse* = *sluis*).

Op het terrein der *v o r m l e e r* hebben weer de pronomina en vooral de aanspreekvormen de belangstelling.

A. A. VERDENIUS schrijft *Over het voornaamwoord jullie* (29), naar aanleiding van KLOEKE's verklaring van dezen vorm uit *joului*; zie *Deftige en gemeenzame taal* (vermeld in *Handel.*, IX, 399) en *Over jullie en eenige andere pronomina* (*Handel.*, XVI, 79). Schr. brengt Hollandsch materiaal aan, dat KLOEKE z. i. ten onrechte buiten bespreking liet, al moeten deze feiten „niet tot een volkomen gewijzigde opvatting leiden”.

Dezelfde releveert *De laatste sporen van du in Noord-Holland* (30), nl. in een aantal plaatsen met *du*, *dou* als subject-pronomen in de 17^e eeuw en later nog in de dialecten; dit zijn aanvullingen bij de opstellen van G. G. KLOEKE en J. W. MULLER (beide in *De Nieuwe Taalgids*, XX).

Dezelfde behandelt *De lidwoordsvorm den (d'n) in het hedendaags Fries* (31). Bedoeld worden vormen als *den divel*, *den donder* en ook *uws ljeawenhear* „Onze Lieven Heer”, die alle affectief bedoelde nominatiefvormen zijn; we citeeren deze gevallen omdat sommige Zuidnederl. dialecten (die voor *d* of *h* steeds *n*-looze nom.-accusatiefvormen gebruiken) ook bij emphatische uitspraak een eigenaardigen lidwoordsvorm bezitten bij affectief gebruik, b. v. Tong. [tɛrɔy:vəl] „de duivel” (*Louv. Bijdr.*, VIII, 299), [ɔslivə:nɛr] „Onze Lieve Heer”, en [livə:nɛr] „kruisbeeld” naast [ənə livə he:r] „een vriendelijk heer”. VERDENIUS wijst er op dat in de 17^e eeuw *Onze Lieven Heer* de normale vorm is in de Amsterdamsche kluchtentaal.

J. V(AN) B(ALBERGHE) bespreekt de vormen van de persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden en van het wederkeerend voornaamwoord in het Mechelsch dialect (32). Op het gebied der woordvorming heeft de vroeger verschenen studie van Mej. A. R. HOL over *Het prefix in het verleden deelwoord* (*Handel.*, XVI, 81) „aanvullingen en opmerkingen” uitgelokt vanwege A. A. VERDENIUS, vooral wat de Amsterdamsche volkstaal betreft in vroeger eeuwen (33), alsook *Aantekeningen* vanwege K. HEEROMA, die „de expansiologische achtergrond wil schetsen van de verschijnselen” door Mej. A. R. HOL behandeld (34).

In een posthuum opstel over *Die suffixlosen Präterital-partizipien bei Pseudo-Gerhard von Minden* wordt door W. SEELMANN het ontbreken van het *ge*-praefix („suffix” zal wel een lapsus zijn) in de verl. deelw. van de werkwoorden *brengen*, *vinden*, *komen*, *worden* en *blijven*, zooals dit ook in onze dialecten kan waargenomen worden (zie het hierboven genoemde opstel van Mej. HOL). Tevens wijst schr. op het aanhechten van een *ge*-praefix aan den infinitief na de praeterito-praesentia *kunnen* en *mogen* en

herinnert er aan dat dit verschijnsel zoowel in Westvlaamse dialecten (VERCOULLIE, in *Onze Volkstaal*, II, 20) als in het Nederduitsch voorkomt, overeenkomst, waarop hij reeds vroeger (*Korrespondenzbl. des Ver. f. nd. Sprachf.*, XLI, 35 vg.) de aandacht had gevestigd; deze vraag zou een nader onderzoek verdienen (35).

In een scherpzinnig onderzoek van *Diminutieve en affektieve suffixen in de Germaanse talen* door E. KRUISINGA komen een aantal dingen voor, die den dialectoloog interesseeren (36). Schr. toont aan dat de zoogen. diminutief-suffixen in tallooze gevallen geen diminutieve beteekenis hebben, maar wel een affektief element bevatten; vaak ligt in deze dubbele rol van de suffixen juist de verklaring van paren als *weggetje* naast *wegje* en *poppetje* naast *popje*; ook onze dialecten kennen dergelijk onderscheid en zelfs zijn er verschillende graden in het affektieve, of liever de affektieve eigenschap slijt af en dan komt er behoefte aan een woord met meer expressieve kracht; zoo zegt een Zuidlimburgsche moeder tot haar kindje: *mijn hartje* of nog affektiever *mijn harteken* (ik zie van phonetische weergave af); weer anders en eenvoudiger is de verhouding tusschen *vreuike* (= Nederl. „vrouwkje”) en *vrouwke* als troetelwoord tot kleine meisjes: het ontbreken van den normalenumlaut maakt den tweeden vorm bijzonder expressief.

KRUISINGA* bestudeert het hedendaagsche gebruik hoofdzakelijk in het Engelsch en in het Nederlandsch, twee talen die zoo verschillen wat betreft het uitdrukken van het diminutieve; de persoonsnamen nemen nog een afzonderlijke plaats in, omdat het affektieve hier nog meer op den voorgrond treedt. Terecht wijst hij op de groote leemten in onze kennis van het hedendaagsche taalgebruik: tot nog toe hebben de taalkundigen zich uitsluitend met het formeele beziggehouden, nl. de historische ontwikkeling

van den vorm; het wordt tijd dat de huidige taaltoestanden eens nauwgezet worden beschreven; daarna zal het mogelijk zijn de wordingsgeschiedenis van de taalverschijnselen te onderzoeken.

IV. Syntaxis. — E. MEEUSSEN behandelt *De kortzin in „Géïnsche Prâot” van Jan Cleppe* naar de beschrijvende methode van Bloomfield (37).

A. A. VERDENIUS geeft een kort résumé van zijn Gentse lezing (April 1940) over *Congruerende imperatieven in Beschaafd Nederlandse omgangstaal*: bedoeld worden vormen als *wezen jullie voorzichtig*, die aan „contacten van andere dan grammaticale orde zijn toe te schrijven” (38).

W. ROUKENS heeft het over *De stijl der Limburgsche volkstaal* (39). Hij behandelt in het bijzonder het zinsverband in Limburgsch proza van pastoor Schleiden. Uit het gebruik der voegwoorden blijkt dat het nevenschikkend verband viermaal zooveel voorkomt als het onderschikkend; dit was bij het nabootsen van den spreekstijl te verwachten.

V. Dialectgeographie. — Een interessant voorbeeld van detailonderzoek vormt het werk van R. DUPONSELLE over *IJzerfront en Dialect* (40); de bedoeling blijkt uit den ondertitel: *Een studie over de invloeden van oorlogs- en naoorlogsomstandigheden (1914 vv.) op de dialecten van het gewezen IJzerfront, inzonderheid van de gemeente St.-Joris-aan-den-IJzer*. Het werk bestaat uit twee deelen: de bespreking van de taaltoestanden en het cartographisch materiaal. Het eerste deel bestaat uit een inleidend hoofdstuk over de demographische toestanden in het IJzergebied vóór en na den oorlog, alsook over de methode van onderzoek; in het tweede hoofdstuk worden voor een

aantal verschijnselen uit klank- en vormleer, syntaxis en woordenschat de taaltoestanden beschreven bij vertegenwoordigers van de verschillende volkselementen : de oudere generatie diè achtereenvolgens uit- en weer ingeweken is, twee jonge generaties van autochtonen (± 24 en ± 15 jaar) en twee jonge generaties van inwijkelingen uit andere Westvlaamsche gebieden (eveneens ± 24 en ± 15 jaar).

Het besluit is dat het dorpsdialect op dit oogenblik duidelijke sporen van vermenging draagt, die schr. zoo nauwkeurig mogelijk tracht te verklaren ; de toekomst zal leeren op welke wijze de onvermijdelijke versmelting tot een (betrekkelijke) eenheid zal gebeuren. Het tweede deel van het boek bevat 59 taalkaarten van de IJzerstreek, waarop de gebieden van elk der behandelde verschijnselen worden afgeteekend. Als *Bijlagen* geeft schr. de volledige teksten van de dialectopnamen der zinnen van Blancquaert's Dialectatlassen bij de vijf hierboven genoemde volksgroepen van St.-Joris ; de opnamen van de andere dialecten zullen, naar we veronderstellen hun plaats wel vinden in den binnenkort te verwachten *Dialectatlas van West-Vlaanderen*.

V. VERSTEGEN brengt *De Westgermaansche sk in de Zuidnederlandse dialecten* in kaart en bespreekt deze verbinding vóór vocaal aan het begin, in het midden en aan het slot der woorden ; vooral de verwarde toestand in het gebruik van slot-*sk* in de Maasstreek is merkwaardig (41).

L. GROOTAERS trekt de grens van *De aangeblazen H in het Oosten* van België en constateert dat het Nederlandsche en het Waalsche *H*-gebied een geheel vormen, waarvan de westelijke grens de Nederlandsch-Romaansche taalgrens snijdt (42).

J. VAN GINNEKEN wijdt een uitvoerige bespreking aan *De vijfde provinciale Taalatlas van BLANCQUAERT* (43) :

hij zoekt de prae-Indogermaansche bestanddeelen te identificeren in de Zeeuwsche dialecten.

VI. Woordenschat. — J. VAN BALBERGHE bespreekt *Persoonsnamen in het Mechelsch dialect* (44) en geeft rijmpjes, enz. waarin de dialectvormen voorkomen.

Dezelfde levert nieuwe *Bijdragen tot een Mechelsch Idioticon* (45).

R. FONCKE verklaart het Mechelsche *Bedieme(t)* „straks” terecht als „met eenen” (46).

W. ROUKENS bespreekt het verband tusschen *Limburgse volkstaal en volkskunde* (47); hij bespreekt den tweevoudigen oorsprong van den Limburgschen woordenschat: eigen goed en ontleeningen uit Latijn, Fransch of Duitsch.

Dezelfde toont het verband aan tusschen de *Limburgse familienamen* en de taal- en cultuurgeschiedenis van de streek (48).

L. GROOTAERS deelt bijzonderheden mede *De voorbereiding van een Zuidnederlandsch Dialectwoordenboek* (49) en spreekt de hoop uit binnen afzienbaren tijd een deel van het ingezamelde materiaal te kunnen publiceeren.

K. HEEROMA geeft *Etymologische aantekeningen* (50); worden o. a. besproken: vischnamen, die z. i. door klank-symboliek zouden ontstaan zijn, garnaal, giemand „niemand”, gier „mestwater”, kooi, korzelig, nooit, pril „glanzend, netjes”, vliering, Brab. zoei „mestvocht”; de verklaring van *lichtekooi* geeft o. i. de definitieve verklaring van dit moeilijke woord; de beteekenisovergang van *kooi* „achterste” op de geheele vrouw is een zeer gewoon verschijnsel in onze dialecten.

F. DE TOLLENAERE heeft het *Ueber die Etymologie von Niederl. koekeloeren, Dän. kuk(k)elure* (51); KILIAAN ziet een verband tusschen *koekeloeren* en het 16^e-eeuwsch *kokerol* dat *cochlea* beteekent: daarom vertaalt hij *koekeloeren* als „kokerol”.

loeren als *cochleae vitam agere*. Schr. toont aan dat *kokerol* niet van het Spaansch komt, maar van Ofr. *coquereulle*, *caquerolle* „schelp” of „slak” en is van meening dat de oorsprong van *koekeloeren* in een andere richting moet gezocht worden, namelijk in het Ndl. *koekeloeren* „kraaien”. Tusschen de beteekenis van *koekeloeren* „zich afzonderen, enz.” en *koekeloeren* „kraaien” tracht schr. een brug te slaan, nl. „dass der Hahn gerne in einer hohen Stellung, z. B. auf einem Misthaufen, einem Heuwagen usw., das heisst abgesondert sein Gekrähe hören lässt”. Zooals men ziet is deze brug niet zeer stevig; Mej. J. H. VAN LESSEN, die het opstel van DE TOLLENAERE in ms. heeft ingezien, is ook niet met deze verklaring ingenomen, zooals blijkt uit haar hierboven genoemd opstel over werkwoorden die „kijken” beteekenen (*Tijdschr.*, LXI, 225-226). Beide schr. kennen geen Nederl. dialectwoord *koeken* „kijken” „ein solches gibt es im Niederländischen gar nicht”, zegt DE TOLLENAERE; zoo stout zou ik niet durven spreken, daar het dialectonderzoek nog niet uit de lange kleeren is. In mijn dialect (Tongeren) komt *koeken* wel met de beteekenis „kijken” voor, al is het een „slang”-woord, dat vooral ironisch gebruikt wordt in zegswijzen als: „hij stond daar te koeken”, d. w. z. „dom voor zich uit te kijken, met zijn mond vol tanden”, e. dgl.; waar-schijnlijk leeft deze beteekenis eveneens voort in de spot-tende uitdrukking: „hij stond daar als koekenzeven” (eigenlijk „ruiten zeven” uit het kaartspel) d. w. z. „dom te kijken”, de „ruiten zeven” komt er maar bij om een lacheffect te bekomen; is *koeken* „kijken” een ripuarisme? We gelooven het niet want Tuerlinckx geeft ook op *daar staan als koeken vijf* „als een snul”, alhoewel zijn Tiensch dialect *koeken* „kijken” niet (of niet meer) kent.

Mej. C. VEREECKEN hield op het Gentsch Philologen-congres (April 1940) een lezing over *Nederlands lexicologisch*

materiaal van voor A. 1250, die vooral methodologisch van groot belang is (52). Ze wees op de moeilijkheden die bij het gebruik van oude teksten het aangetroffen worden : het onderscheiden van origineelen en kopijen, het localiseeren, het keuren van het gevonden materiaal ; met belangstelling zien we de definitieve uitwerking van dit onderwerp tegemoet.

Met het dialectonderzoek staan ook de provincialismen in de Zuidnederlandsche beschaafde omgangstaal in verband ; hierover schrijft C. G. N. DE VOOYS vooral met het oog op *Hedendaags woordgebruik in Zuid- en Noord-Nederland* (53). Schr. zou voor ons taalgebied een woordgeographisch onderzoek van de besch. omgangstaal willen zien tot stand komen, naar het model van P. KRETSCHMER's boek. In het Zuiden is dit o. i. alleen mogelijk voor de geschreven taal : als gesproken omgangstaal speelt het Nederlandsch een nog te onbeduidende rol.

Onder den eenigszins dubbelzinnigen titel *Die sprachlichen Beziehungen zwischen dem niederd. Osten und Westen* (54) bespreekt H. TEUCHERT Nederlandsche en Westfaalsche woorden, die in Brandenburg binnendrongen tegelijk met de Middeleeuwsche inwijkelingen.

Onder de groote woordenboeken, die worden voortgezet (in een veel langzamer tempo, helaas) noemen we H. MARZELL's *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen* (55) en TRÜBNER's *Deutsches Wörterbuch* (56) : in beide vindt de Nederlandsche dialectoloog soms nuttige gegevens.

De tijdschriften, die opstellen over volkskunde of plaatselijke geschiedenis bevatten, leveren natuurlijk vaak interessant lexicographisch materiaal ; dit geldt b. v. voor *Eigen Schoon en De Brabander*, *Limburg*, *Oostvlaamsche Zanten*, en natuurlijk de Noordnederl. periodieken van denzelfden aard.

VII. Teksten. — Het komt niet vaak voor dat een historicus bij een tekstuitgave met de belangen van den taalkundige rekening houdt. Daarom is de publicatie van *Mechelsche Middelnederlandsche oorkonden van vóór 1300* door P. DE VROEDE zeer te begroeten (57). De vier en dertig stukken, meestal schepenbrieven, zijn zoo getrouw mogelijk afgedrukt. We wenschen maar dat dit voorbeeld navolging vindt.

P. DEFRAEYE verzamelde *Spreuken, gezegden, rijmpjes en liedjes* in het dialect van Deerlijk (58); de dialectvormen worden vernederlandscht; ook zouden sommige gezegden voor buitenstaanders moeten verklaard worden. Schr. belooft een nieuwe uitgave met de noodige aanvullingen.

Verder vinden we weer een groot aantal dialectteksten in het Nederlandsch-Limburgsche tijdschrift *Veldeke*.

Oudere teksten worden medegedeeld in de hierboven genoemde organen van volkskundige of historische kringen.

Aanvulling en verbetering

1° De lezer zal begrijpen dat onder de huidige omstandigheden sommige publicaties uit Noord-Nederland ons met groote vertraging bereiken, zoodat ze niet kunnen vermeld worden in het desbetreffend jaarlijksch overzicht. De hieronder genoemde opstellen verschenen nog in 1941.

W. ROUKENS ontwerpt een karakteristiek van *Limburg en het Nederlandsch volkskarakter*, speciaal in het licht der volkskultuur en wijst tevens op Limburgsche streektaal-eigenaardigheden (59).

Dezelfde schreef over *Limburgsche heemtaal en Limburgsche heemkennis* (60); hij toont aan hoe de geschiedenis van Limburg zich weerspiegelt in plaatsnamen en dialect en wijst op het nut van dialectkennis bij het onderwijs.

Dezelfde publiceert een tweede *Bijdrage tot de studie van*

de *Limburgsche mijntaal* als voortzetting van het vroeger hier vermelde opstel (*Handel.*, XIV, 29-34) (61).

M. J. H. COBBENHAGEN schrijft over *De waarde van het dialect als sociale factor* (62); hij toont aan welke maatschappelijke voorwaarden noodig zijn om het dialect te handhaven en welke gevolgen dit gebruik voor de maatschappij meebrengt.

2° Aan het slot van ons vorig overzicht komt een, trouwens weinig storende, vergissing in de volgorde van de verwijzingsnummers voor : op blz. 86 onderaan en 87 boven moeten de cijfers als volgt gewijzigd worden :

J. L. COX (73).

BR. VALENTINUS (74).

J. GESSLER (75).

Het nummer (75) op den vierden regel vervalt.

AANTEKENINGEN

(1) L. GROOTAERS, De Nederlandsche dialectstudie in 1941. *Handel. van de Kon. Comm. voor Topon. en Dial.*, XVI (1942) 71-94.

(2) J. HAUST, E. LEGROS, M. PIRON et L. REMACLE, La philologie wallonne en 1941. *Handel. van de Kon. Comm. voor Topon. en Dial.*, XVI (1942) 285-348.

(3) *Mededeelingen van de Zuidnederlandsche Dialectcentrale*. Nrs. 37-40. Leuven, 1942. Blz. 299-348.

(4) L. GROOTAERS, Zuidnederlandsch Dialectonderzoek. Vragenlijsten 37, 38, 39 en 40. *Leuv. Bijdr., Bijblad*, XXXIII (1941) 77-79, XXXIV (1942) 6-13 en *Meded. van de Zuidned. Dialectcentrale*, 1942. Nrs. 37-40, blz. 307-314, 326-328, 336-348.

(5) L. GROOTAERS, Het dialectonderzoek in 1941. *Leuv.*

Bijdr., Bijblad, XXXIV (1942) 5-6 en *Meded. van de Zuidnederl. Dialectcentrale*, 1942, Nr. 38, blz. 325.

(6) L. GROOTAERS, Aanwijzingen voor de medewerkers. *Leuv. Bijdr., Bijblad, XXXIV* (1942) 13-21 en *Meded. van de Zuidnederl. Dialectcentrale*, 1942, Nr. 39-40, blz. 340-348.

(7) *Verslag van de Dialecten-Commissie der Kon. Nederl. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam over 1942*. 6 blz.

(8) *Verslag van de Volkskunde-Commissie der Kon. Nederl. Akad. van Wetenschappen te Amsterdam over 1942*. 4 blz.

(9) *Verenigingsnieuws van de Zeeuwse Vereniging voor Dialectonderzoek*. Nrs. 67-69. Bij Mej. Dr. H. C. GHIJSEN, Lijsterhof, Domburg.

(10) P. DE KEYSER, De studie van de volkstaal in het raam der volkskunde. *Handel. van het 15^e Vl. Philologencongres*. Gent, 1940. 11-22.

(11) P. DE KEYSER, Volkstaal uit letterkundige bronnen. *Handel. van het 15^e Vl. Philologencongres*, Gent, 1940. 61-62.

(12) V. VERSTEGEN, Dialectologie en heemkundige kringen, *Heemkunde*, I (1942). Blz. 50-53.

(13) W. ROUKENS, Land, Volk en kultuur. I. Ons Limburgsch heem. Richtlijnen bij de beoefening der heemkunde. Lutterade, Uitgave Fonds voor Heemkunde [1942]. 112 blz.

(14) P. J. MEERTENS, Enkele opmerkingen over onze visserstaal. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 159-167.

(15) H. DRAYE, De studie van de Vlaamsch-Waalsche taalgrenslin in België gedurende de hedendaagsche periode (vervolg). *Leuv. Bijdr.*, XXXIV (1942) 1-37.

(16) E. LEGROS, Le nord de la Gaule romane. *Handel. van de Kon. Comm. voor Topon. en Dial.*, XVI (1942). 161-228.

(17) W. DE VRIES, Iets over verbreidheid en herkomst

van het Fries en Enige opmerkingen op het gebied der Nederlandsche Taalwetenschap. Assen, Van Gorcum, 1942.

(18) C. G. N. DE VOOYS, Klanknabootsing, klanksymboliek, klankexpressie. Amsterdam, Noord-Hollandsche U. M., 1942. 48 blz. (*Meded. Kon. Nederl. Akad. van Wet., Afd. Lett., N. R. V., No. 3*).

(19) J. H. VAN LESSEN, Over eenige werkwoorden die „kijken” beteekenen. *Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, LXI (1942) 213-228.

(20) W. GR. HELLINGA, De wordingsgeschiedenis van de phonemen van het Nederlandsch beschaafd. *Onze Taaltuin*, X (1941-42), 169-191.

(21) A. WEIJNEN, De vocaalphonemen in het dialect van Fijnaart. *Onze Taaltuin*, X (1941-42) 198-208.

(22) A. WEIJNEN, Hoeveel *e*^a-phonemen kent het Noord-bevelands? *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 234-236.

(23) G. G. KLOEKE, De verbreiding van de *uu*-uitspraak. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 128-138.

(24) W. JANSSEN, Het toernooi der Hollandsche *uu*-expansie. *Onze Taaltuin*, X (1941-42) 256-263.

(25) J. L. PAUWELS, De overgang van *d* tot *r*. *Handel. van het 15^e Vl. Philologencongres*, Gent, 1940. 59-60.

(26) K. HEEROMA, Elkaar. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 218-222.

(27) M. SCHÖNFELD, Vormen met gesyncopeerde N. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 255-256.

(28) TH. FRINGS, *Sl* und *schl*. *Beitr. zur Gesch. d. dt. Spr. und Liter.*, LXVI, 227-231.

(29) A. A. VERDENIUS, Over het voornaamwoord *jullie*. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 249-255.

(30) A. A. VERDENIUS, De laatste sporen van *du* in Noord-Holland. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 223-227.

(31) A. A. VERDENIUS, De lidwoordsvorm *den* (*d'n*) in

het hedendaags Fries. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 257.

(32) J. V(AN) B(ALBERGHE), Hoe vertoonen zich de voor-naamwoorden in het Mechelsch? *Folklore en Dialekt van het Mechelsche*. II (1942) 42-44, 52-53.

(33) A. A. VERDENIUS, Het prefix in het verleden deelwoord. *Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, LXI (1942) 161-169.

(34) K. HEEROMA, Aantekeningen bij „Het prefix in het verleden deelwoord”. *Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, LXI (1942) 13-23.

(35) W. SEELMANN (†), Die suffixlosen Präteritalpartizipien bei Pseudo-Gerhard von Minden. *Niederd. Jahrb.*, LXV-LVI (1939-40) 43-44.

(36) E. KRUISINGA, Diminutieve en affektieve suffixen in de Germaanse talen. Amsterdam, Noord-Holl. Uitgeversmaatschappij. 1942. 62 blz. (*Meded. Kon. Nederl. Akad. van Wet., Afd. Letterk.*, N. R. Deel 5, Nr. 9).

(37) E. MEEUSSEN, De kortzin in „Gêinsche Prâot” van Jan Cleppe. *Leuv. Bijdr.*, XXXIV (1942) 38-78.

(38) A. A. VERDENIUS, Congruerende imperatieven in Beschaafd Nederlandse omgangstaal. *Handel. van het 15^e Vl. Philologencongres*, Gent, 1940. 59.

(39) W. ROUKENS, De stijl der Limburgsche volkstaal. I. *Veldeke*, XVI (1941-42) 29-32.

(40) R. DUPONSELLE, IJzerfront en Dialect. Een studie over de invloeden van oorlogs- en naoorlogsomstandigheden (1914 vv.) op de dialecten van het gewezen IJzerfront, inz. van de gemeente St.-Joris-aan-den-IJzer. Gent, Kon. Vl. Akad. 1942. 196 blz.

(41) V. VERSTEGEN, De Westgermaanse *sk* in de Zuidnederlandse dialecten. *Handel. van de Kon. Comm. voor Topon. en Dial.*, XVI (1942) 31-41.

(42) L. GROOTAERS, De aangeblazen *H* in het Oosten

van ons land. *Versl. en Meded. der Kon. Vl. Acad.*, 1942, 217-225 ; in eenigszins verkorten vorm herdrukt in *Meded. van de Zuidnederl. Dialectcentrale*, 1942, Nrs. 39-40, blz. 329-336 onder den titel : In welke dialecten wordt de *h* aangeblazen ?

(43) J. VAN GINNEKEN, De vijfde provinciale Taalatlas van Blancquaert. *Onze Taaltuin*, X (1941-42) 208-214.

(44) J. VAN BALBERGHE, Persoonsvoornamen in het Mechelsch dialect. *Folklore en Dialekt van het Mechelsche*, II (1942) 70-72, 84-85, 86-89.

(45) [J. VAN BALBERGHE], Bijdragen tot een Mechelsch Idioticon. *Folklore en Dialekt van het Mechelsche*, II (1942) 17, 59.

(46) R. FONCKE, „Bedieme(t)”. *Folklore en Dialekt van het Mechelsche*, II (1942) 34-35.

(47) W. ROUKENS, Limburgse volkstaal en volkskunde. I. *Veldeke*, XVI (1941-42) 42-44.

(48) W. ROUKENS, Limburgse familienamen. *Veldeke*, XVI (1941-42) 66-68.

(49) L. GROOTAERS, De voorbereiding van een Zuidnederlandsch Dialectwoordenboek. *Versl. en Meded. der Kon. Vl. Acad.*, 1942, 359-368 en *Meded. van de Zuidnederl. Dialectcentrale*, 1942, Nr. 38, blz. 326.

(50) K. HEEROMA; Etymologische aantekeningen. *Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk.*, LXI (1942) 45-77, 81-117.

(51) F. DE TOLLENAERE, Ueber die Etymologie von Niederl. *koekeloeren*, Dän. *kuk(k)elure*. *Beitr. zur Gesch. der dt. Spr. und Liter.*, LXVI (1942) 345-350.

(52) C. VEREECKEN, Nederlands lexicologisch materiaal van voor A. 1250. *Handel. van het 15^e Vl. Philologencongres, Gent*, 1940, 62-64.

(53) C. G. N. DE VOOYS, Hedendaags woordgebruik in

Zuid- en Noord-Nederland. *De Nieuwe Taalgids*, XXXVI (1942) 26-34.

(54) H. TEUCHERT, Die sprachliche Beziehung zwischen dem niederd. Osten und Westen. *Korrespondenzbl. des Ver. für niederd. Sprachforschung*, LV (1942) 96-98.

(55) H. MARZELL, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen. Leipzig, S. Hirzel. 1942. Lief. 8 (*Colchicum-Crataegus*). Kol. 1073-1231.

(56) TRÜBNERS Deutsches Wörterbuch. Berlin, W. de Gruyter. 1942. Lief. 34-40. Bd. IV, Lief. 7-11, blz. 337-662; Bd. V, Lief. 2-3, blz. 65-172.

(57) P. DE VROEDE, Mechelsche Middelnederlandsche oorkonden van voor 1300. *Versl. en Meded. der Kon. Vl. Acad.*, 1942, 125-163.

(58) L. DEFRAEYE, Spreuken, gezegden, rijmpjes en liedjes. Deerlijk, Bij den schrijver [1942]. 32 blz.

(59) W. ROUKENS, Limburg en het Nederlandsch volkskarakter, speciaal in het licht der volkskultuur. *Public. de la Soc. hist. et archéol. dans le Limbourg*, LXXVII (1941) 333-360.

(60) W. ROUKENS, Limburgsche heemtaal en Limburgsche heemkennis. *Veldeke*, XV (1940-41) 31-41.

(61) W. ROUKENS, Bijdrage tot de studie van de Limburgsche mijntaal. *Veldeke*, XV (1940-41), 26-28.

(62) M. J. H. COBBENHAGEN, De waarde van het dialect als sociale factor. *Veldeke*, XV (1940-41) 43-44.
